

פרק יח נושא ראשון: י-טז.

שאל מדמה שדוד חפץ להרגו

המחנך: עלינו ללמוד פסוקים אלו בזהירות רבה, כי הם ניתנים להתפרש בשני אופנים הפוכים.

אני רוצה לשמוע מפי תלמידים את הפירושים העולים בדעתם בעניין זה. אולם אבקש לקרוא תחילה יפה יפה את הפסוקים, לפני שתשמיעו את דעתכם. אל תדלגו דבר.

תלמיד: שאל רוצה להרוג את דוד.

המחנך: דילגת הרבה דברים הכתובים בפסוקים אלו. ביקשתי להתחיל מהתחלה. מה זה "ותצלח רוח אלקים רעה אל שאול". כדי לעזור לכם להבין פסוקים אלו בצורה נכונה תיזכרו היכן כתוב לפני כן הביטוי "ותצלח". (אם התלמידים יתקשו יוסיף **המחנך:** עיין לעיל פרק י).

תלמיד: שמואל אמר לשאול "וצלחה עליך רוח ה'".

תלמיד שני: וכן כתוב בפרק יא ו: "ותצלח רוח אלקים אל שאול".

המחנך: זו מלה מיוחדת שנזכרה אף פעמים רבות בשמשון (שופטים יד ו, יט, טו, יד). פירושה הוא שהרוח באה על האיש מתוך הצלחת הרגע, רק כמקרה ולא באופן קבוע. זה ביטוי שנאמר בענייני נבואה או רוח עליונה הבאה על אדם, לפעמים במקרים מסיימים, לרוב פתאום. אם כן מה הפירוש: ותצלח רוח אלקים רעה אל שאול.

תלמיד: פתאום באה על שאול רוח רעה.

המחנך: אולם איזה רוח?

תלמיד: רעה.

המחנך: אולם עלינו להסביר במה היתה רוח זו רעה. כאן אפשר לפרש בשני אופנים. צריכים לשאול למה קורא הנביא את הרוח הרעה הזאת בשם "רוח אלקים"? הוא תיאור מכובד מאד. אין הנביא מזכיר שם ה' לשוא. די היה לומר "ותצלח עליו רוח רעה".

אולם הנכון הוא כי זה לא היה רוגז סתם. כפי שהסברנו פחד שאול מאד שמא לא יצליח להחזיק את ישראל במצב הקדוש הנכון. הוא פחד אולי יתגלה שצדק שמואל שלא היו צריכים עתה לבחור מלך. הוא חרד תמיד שמא תתקיים בזמנו הנבואה הרעה "אף אתם אף מלככם תיספו" (יב כה). עתה באה עליו רוח נבואה. בנבואה זו היו אף מראות רעים, היו בהם הרבה דברים אמיתיים, כי אכן היה רע אחר כך לישראל, מלכיהם נהרגו, ארצם נחרבה. בנבואה זו ראה שאול משהו מן הדברים האלה והוא נחרד מאד.

דוד עמד אז לנגד עיניו וניגן. כאמור אפשר היה לטעות במראה פניו של דוד ולדונו לחובה על מלחמתו עם החיות, על זה שטילטל את ראש גליית, על זה שעורר הרגשות חילוניות בקרב העם ועל זה שהיה מוצאו ממואב. פתאום נדמה היה לשאול שדוד הוא מקור הסכנה העתידה. דעה רעה נתעוררה בו כי דוד יחזק בעם את האמונה בכחם ועוצם ידם, בגבורה ובמלחמה. פתאום החליט שאול שכדאי שיכה את דוד ועל ידי כך יציל את ישראל וימנע את הרעה הצפויה.

תלמיד: ראיתי ברש"י כי הוא מפרש: "ויתנבא – ואשתטי, דבר דברי שטות".

המחנך: זה נכון, הפיתרון שעלה עתה בדעת שאול לא היה מחוכם. לפי העתיד הוא היה שטות. אולם העיקר מה שעלינו להבין הוא, כי שאול עשה כן מפני שהיה סבור כי זו טובת העם. בשם טובת העם הוא ינהל מעתה מלחמה בדוד והעם יתמוך בידו.

תלמיד: אני לא מבין, בפסוק יב נאמר במפורש ששאול פחד מפני דוד "כי היה ה' עמו", אם כן הוא ידע כי ה' עם דוד. צריך היה לכבד את דוד ולא לבקש להרוג אותו.

המחנך: אמרתי בתחילת השיעור, כי אפשר לפרש את העניין בשני אופנים הפוכים. אם תפרש כפי שאתה אומר כל העניין נעשה קשה ומשונה, אדם שהיה אף נביא והטוב ביותר בישראל יבקש להרוג אדם שה' עמו והעם תומך בו. אולם עיינו יפה בפסוק ותראו. איזה "טעם" נמצא תחת המלה דוד.

תלמיד: אתנחתא.

המחנך: נכון, אם כן יש כאן שני עניינים נפרדים. (א) שאול פחד מפני דוד, מפני שחשד בו שהוא אדם הסומך על כוח גופו. (ב) אולם הנביא מוסיף כי דוד הצליח לא מפני כחו הגופני ואל מפני חכמתו, מפני שכלו הטוב, אלא מפני שה' היה אתו וסייע לו, אולם ה' לא סייע עת הלשאול ונתן לו לטעות.

אם תלמדו לפי זה את הפרקים הבאים תראו שזה נכון ומתאים.

פרק יח. נושא שני: יד-כז

חיפוש נושא בעזרת התלמידים.

המחנך: קראו יפה את הפסוקים יד-כג והציעו לי נושא לפסוקים אלה.

תלמיד: אני לא מבין מה כתוב כאן. לפני כן למדנו ששאול ביקש להרוג את דוד, למה לא ברח דוד וכיצד שאול פתאום מדבר אליו כאל ידיד ומציע לו לשאת את בתו?

המחנך: אכן ימים קשים עברו אז על דוד. שמואל וגד הנביאים שכתבו ספר שמואל אינם עוסקים כאן בזה, מפני שעל זה כתוב הרבה בספר תהילים. שם מתואר הצער הרב של דוד.

פעמים רבות ראה דוד את עצמו אומלל מאד והתפלל לה' שישפוט את שונאיו ויענישם.

תלמיד: אולם את שאול אינני מבין.

המחנך: שאול אפשר התנצל לפני דוד וטען שטעה ונדמה היה לו שהוא חפץ להרגו, כי נבהל מפני מראהו המטיל אימה. ויתכן כי לא התנצל כלל והתעלם ממה שעשה ברגע שתקפה אותה חרדה, שבעיניו היתה חרדה טהורה לטובת ישראל.

בדעת שאול עולה עתה תכנית חדשה משונה קצת אולם מחוכמת.

בעת מלחמה נהרגים אנשים רבים. אולם אף במלחמה יש דין שמים והשגחה. מי שאין ה' חפץ במותו לא ייהרג אף בזמן מלחמה. דוד המלך שהשתתף במלחמות רבות אמר זאת במפורש: 'פול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש (תהלים צא ח).

שאול מחליט לשלוח את דוד לעשות פעולת התנפלות על הפלישתים. כיחיד, או רק עם מספר אנשים קטן מאד. שאול לא היה בטוח לגמרי כי דוד הוא איש לא טוב. עתה החליט כי מלחמת יחיד זו תשמש לו כסימן: אם ה' באמת חפץ בדוד, שיושיע את ישראל, הוא לא ימות במלחמה זו, ואם ימות אותה היא כי אין איש זה נחוץ לעם ישראל.

אני לא אומר זאת כדבר בטוח, אולם זה מאד מתקבל על הדעת. תראו זאת בעת הלימוד. אסביר את הנושא השני, שלפיו יוסבר העניין בצורה שונה קצת.

בספר תהלים מתאונן דוד ואומר: "רשת הכינוי לפעמי" (נו ז) "טמנו פח לי" (קמב ד). היכן כתוב בפרק זה ששאול חפץ לעשות כן? ראו פסוק כא.

תלמיד: כתוב: ויאמר שאול אתננה לו ותהי לו למוקש.

המחנך: נכון: רשת, פח ומוקש הם שמות לסוגים שונים של מכשולים טמונים, מכשולים שלא מרגישים בהם.

שאול יודע שדוד הוא חייל נאמן שיעשה כל מה שמלכו אומר לו. הוא מציע לו דבר מאוס מאד שנזכר כי עמלקים עשו כן (רש"י דברים כה יח). קשה להאמין כי מי שהוא מישראל עשה כן. פשוט קשה להוציא מן הפה את הביאור להצעה זאת. דוד צריך היה לתפוס פלישתים, לכרות את ערלתם ולהביא לשאול (אמנם אפשר לא אמר להרגם, אלא למול אותם בעל כרחם, כדי להטיל עליהם פחד, אולם בדרך כלל בודאי אי אפשר היה לעשות זאת בעודם בחיים).

מה יכול היה דוד לעשות? אמנם אפשר להתנגד אף לפקודה של מלך, אם הדבר נראה מוזר ורע, אולם דוד לא התנגד. כנראה חשב שהמלך יודע, כי זה דבר הכרחי להפחיד את הפלישתים ולמנוע אותם מלעשות רעות לישראל. דוד עשה כן.

לאחר מכן שאול לעג לדוד שמילא פקודה זו. בלבו הלא חשב שדוד ייהרג בעת פעולה זו. הוא לא חפץ להאמין כי דוד הצליח מפני שה' היה אתו. עבורו זה היה סימן כי הוא איש גס ואכזר. וכי זה לא נראה כן?

תלמיד: היכן זה כתוב? בספר נאמר כי הוא נתן לו את בתו לאשה כפרס.

המחנך: יפה שאלת. אולם מה שאני אמרתי נאמר בגמרא. אין להבין את התורה שבכתב והנביאים שכבתב בלי התורה שבעל פה.

הגמרא אומרת כי לא הסכים שאול שדוד יקדש את מיכל כפי הדין בכסף, אלא אמר שהיא מקודשת לו בערלות שהביא. כוונתו היתה לומר לו שמאחר שהערלות אינן שוות כלום בעיניו, ממילא אין מיכל מקודשת לו והיא ניתנת לו אך כפילגש, שלפי הדין אין היא צריכה גט ויכולה בכל עת לעזוב את בעלה ואכן היא עזבה אותו לאחר מכן בפקודת שאול כמו שנלמד להלן כה מד.

פרקים יט-כ

בכל זאת יש ללמוד פרקים אלו בביאור המלים בלבד, מחוץ לפרשיות אחדות כדלהלן. הזמן ללימוד נביאים הוא מוגבל מאד והעניינים שיש לדון בהם רבים מאד. על כן הכרחי לקצר בעניינים שונים.

אמנם לפעמים דוקא פרקים אלו מעוררים שאלות רבות מפי התלמידים. המחנך ימצא חומר רב בנידון ב"דעת סופרים".

נושא א' בפרקים אלו. יט א-ו

המחנך: ראו נא מה החידוש ביחס שאול לדוד שכתוב עליו בתחילת פרק יט.

תלמיד: שאול מדבר בגלוי שיש להמית את דוד.

המחנך: נכון, הנביא מקצר כאן, אולם זה מובן מאליו, כי לדבר כזה יש ליתן טעם מספיק. אי אפשר לדבר על הריגת אדם מבלי לומר מה אשמתו. בספר תהלים מרמז דוד לדברים רעים רבים שדיברו עליו. דוד המלך הוא אישיות עליונה ונבדה עד מאד בעינינו, ולא קל לשער מה אירע בזמן שהעם טרם הכיר בגדולתו. אולם עלינו לדעת על איזה יסוד חוקי ביקש שאול להמית את דוד בגלוי על ידי עבדיו. בתורה יש דיני מות על חטאים שונים. איש לא האשים את דוד באלו. אם כן באיזה דין אפשר היה להמית אותו?

תלמיד: מלך יכול לעשות כל מה שהוא חפץ.

המחנך לא, אין המלך יכול לעשות כל מה שהוא חפץ, אלא אם כן הוא רשע. שאול היה צדיק. בגמרא נאמר שהוא היה צדיק יותר מדוד? הגמרא היא היסוד להבנת הכתוב בנביאים.

אני אכתוב לכם על הלוח מאמר מהגמרא (מועד קטן טז:): שאבקש שתזכרו אותו תמיד בכל עת שאתם לומדים פרשה עצובה זו.